

УДК 94(474):327.58(=161.2)"19/20"(043.3)
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2023.156.9>

Олена МИРОНЮК, асист.
ORCID ID: 0000-0003-3854-6642
e-mail: olena.myroniuk@knu.ua

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОГО СТАНУ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ КРАЇН БАЛТІЇ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ПОЛЬОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Вступ. Українські громади є надзвичайно активними за кордоном, не винятком є і країни Балтії. Порівнюючи українські громади у цих, досить близьких географічно країнах, необхідно зазначити, що вони мають немало відмінностей у своєму розвитку. З кожним роком кількість українців у цих країнах збільшується, особливо після Революції гідності та початку АТО на Сході України. Варто зауважити, що українські громади у цих країнах мають схожі історичні передумови свого створення. Сформовані ще на початку ХХ ст., українські громади лише тільки починали свою активну діяльність, яку майже зупинив радянський режим. Громадські об'єднання національних меншин у цей період не діяли через політику держави. Але попри це, кількість етнічних українців тут постійно збільшувалась. Джерельну базу подальшого дослідження сформовано на базі проведеного опитування українців, які проживають у Латвії, Литві та Естонії. Нині немає єдиної ґрунтовної праці, що досліджувала б і порівнювала життя української громади у країнах Балтії в сучасний період.

Методи. Було використано методи спостереження, які дають змогу найповніше інтерпретувати отримані результати. У вигляді вузькоспеціалізованого спостереження розглянуто процес діяльності української громади у країнах Балтії як об'єкта дослідження. Включене спостереження полягало у безпосередній присутності автора у країнах Балтії, відвідуванні заходів громад та їх осередків, а також під час приватних розмов та інтерв'ю з членами громад.

Результати. Водночас значна кількість респондентів у всіх трьох країнах зазначили, що і через п'ять років багатьом та свої родини у цих країнах. Тобто ми можемо зрозуміти, що місцеві українці визначились зі своєю країною для життя і не розглядають балтійські країни як тимчасовий "притулок".

Враховуючи те, що саме опитування відбулось до повномасштабного вторгнення Росії на територію України, отримані дані можуть відрізнятися, але несуть важливий характер для подальшої наукової роботи, адже слугуватимуть джерелом для порівняння під час наступних опитувань та досліджень.

Висновки. Отже, саме систематизування й аналіз інформації щодо діяльності української громади в Латвії, Литві та Естонії є надзвичайно актуальними, а проведене автором дослідження – вкрай важливим. Адже українська громада за кордоном є важливим рушієм для української культури та популяризації наших традицій.

Ключові слова: громадська організація, діаспора, українці, українська громада, культура, опитування, Україна, Литва, Латвія, Естонія, країни Балтії.

Вступ

У країнах Балтії українські громади є надзвичайно активними та доволі численними. Порівнюючи українські громади у цих, досить близьких географічно країнах, необхідно зазначити, що вони мають немало відмінностей у своєму розвитку. З кожним роком кількість українців у цих країнах збільшується, особливо після Революції гідності та початку АТО на Сході України. Варто зауважити, що українські громади у цих країнах мають схожі історичні передумови свого створення. Сформовані ще на початку ХХ ст., українські громади лише тільки починали свою активну діяльність, яку майже зупинив радянський режим. Громадські об'єднання національних меншин у цей період не діяли через політику держави. Але попри це, кількість етнічних українців тут постійно збільшувалась. Лише наприкінці 1980-х рр. розпочалось певне відродження. У цей час українські громади активно діяли, особливо у сфері культури та освіти, але загалом це часто було справою невеликої кількості ентузіастів.

Проблеми української діаспори так чи інакше неодноразово висвітлювали у вітчизняних і зарубіжних дослідженнях. Вони цікавили не лише професійних науковців, але й журналістів і публіцистів. Більшість праць викликають інтерес як джерело інформації щодо певних періодів і певного кола питань. Вивчення пропонованої теми вимагає широкого охоплення питань, що належать до різних галузей гуманітарного знання: історії, етнології, політології, соціології, права, міжнародних відносин тощо. Науковці у своїх дослідженнях велику увагу присвятили вивченню формування та діяльності української діаспори за кордоном. Однак ніхто з учених детально не зосереджувався на комплексному вивченні

громадської та культуротворчої діяльності української діаспори у країнах Балтії – Латвії, Литві та Естонії. Загалом про українську діаспору написано чимало книг і статей у різних країнах світу. Невід'ємним джерелом для дослідження життя закордонних українців є огляд офіційних сайтів громадських організацій, які діють у країнах Балтії, та інтернет-ресурсів, які висвітлюють новини нашої діаспори. Однак джерельну базу подальшого дослідження сформовано на базі проведеного опитування українців, які проживають у Латвії, Литві та Естонії.

Мета та завдання дослідження. Мета статті – охарактеризувати громадську та культуротворчу діяльність української діаспори у країнах Балтії за допомогою системного аналізу, проведеного автором опитування серед українців Балтії.

Методи

Українська діаспора довгий час є однією з найчисельніших у Балтійських країнах. Своє умовне "друге дихання" українські громади отримали після подій 2014 р. Тоді місцеві українці почали інформаційну боротьбу для висвітлення правдивої ситуації в Україні. Саме це спричинило активний інтерес до українських організацій у цих країнах та залучення нових активістів.

Загалом у даному дослідженні процеси життя української громади та інтеграції місцевих українців розглядаються міждисциплінарно, в основі опираючись не лише на історію, але й соціальну антропологію та культурологію. Крім того, варто зазначити, що саме дослідження проводилось до повномасштабного вторгнення й ґрунтується на зборі та обробці зібраної інформації, яка була отримана у ході комплексного польового дослідження.

Польове дослідження охоплювало:

- опитування (в інтернеті);

- спостереження (включене, невключене та вузькоспеціалізоване);

- якісні методи (інтерв'ю);
- використання наявних джерел.

Саме комплексний підхід може дати найбільш якісний аналіз діяльності української громади у країнах Балтії. В ході опитування було зібрано інформацію, яка стосувалась проблем адаптації українців у країнах Балтії, їх самосвідомості, опанування мови та взаємодії з місцевою українською громадою. Насамперед необхідно зазначити, що під час опитування можна побачити загальну картину щодо залучення середньостатистичних українців, що проживають у країнах Балтії до місцевих українських громад.

У опитуванні взяло участь усього 526 осіб:

- 136 осіб з Литви;
- 139 осіб з Латвії;
- 251 особа з Естонії.

Опитування проводилось українською мовою та складалось з 30 питань, 9 з яких – розгорнуті питання та 21 питання, що передбачало вибір готового варіанта із запропонованих.

Опитування проходило в режимі онлайн. Всі респонденти мали доступ до "гугл-форми" (англ. "Google Forms"), де і відповідали. Анкети з питаннями для опитування розповсюджувались у першу чергу через соціальні мережі, а точніше – через групи українців Балтії у соціальній мережі "Фейсбук" (англ. "Facebook"). Цей варіант був обраний як найоптимальніший, оскільки дає змогу одразу значній кількості людей побачити допис з опитуванням. Необхідно зауважити, що учасники цих груп є соціально активними, на постійній основі вони діляться інформацією між собою, порадами та нюансами життя у цих країнах.

Зокрема, опитування було розміщено в:

- 5 групах українців Естонії;
- 4 групах українців Литви;
- 3 групах українців Латвії.

Також інтернет-посилання на опитування було розміщено на електронні скриньки очільників українських громад у країнах Балтії, але цей варіант виявився менш дієвим.

У дослідженні було використано і методи спостереження, які дають змогу найповніше інтерпретувати отримані результати. У вигляді вузькоспеціалізованого спостереження розглянуто процес діяльності української громади у країнах Балтії як об'єкта дослідження. Важливо було зрозуміти, чи розглядають українці країни Балтії як свою нову батьківщину, чи не планують тут залишатись, як проходить їхня інтеграція у місцеве суспільство (в т. ч. знання мови), їхня самосвідомість, залученість у життя українських організацій у цих країнах тощо.

Включене спостереження полягало у безпосередній присутності автора у країнах Балтії, відвідуванні заходів громад та їх осередків, а також під час приватних розмов та інтерв'ю із членами громад.

Отримані дані дали змогу побачити реальну ситуацію щодо обізнаності українців країн Балтії в контексті діяльності місцевих громад та порівняти це з попередніми роботами вітчизняних і зарубіжних дослідників життя української громади.

Необхідно розуміти, що отримана під час опитування та інтерв'ю інформація є доволі суб'єктивною. Оскільки кожна людина ставиться до будь-якої ситуації, ґрунтуючись на особистому досвіді, власному світосприйнятті та через призму особистих поглядів. Водночас

досвід усіх респондентів є унікальним та важливим матеріалом для дослідження.

Питання опитування дозволяють нам виявити труднощі з якими стикаються українці у країнах Балтії, прослідкувати їхню інтеграцію у країні, залученість до життя громад, як отримують інформацію про діяльність громад тощо. Це дає змогу розглянути життя місцевих українців із різних сторін.

Безумовно, у відповідях респондентів присутнє емоційне забарвлення, особливо це видно у розгорнутих питаннях. Але необхідно зауважити, що не всі респонденти захотіли відповідати на них.

Результати

Якщо говорити про Латвію, то причиною переїзду до цієї країни респонденти зазначали такі причини, як: робота, навчання та шлюб. Один з респондентів зазначив причиною переїзду війну на сході України. Також частина жінок-респондентів зазначили, що їхні чоловіки переїхали по роботі, а вони з ними возз'єднались. Проте на розгорнуті питання відповіли не всі респонденти. Загалом 59 % зазначили, що перебувають у стосунках з етнічними українцями та 23,1 % – у стосунках із латишами.

Під час опитування 52,4 % респондентів зазначили, що їхня рідна мова саме українська, і 47,6 % обрали російську мову. Ніхто з респондентів не обрав латиську мову, навіть зважаючи на те, що 3 респонденти народились у Латвії. Причиною цього може слугувати те, що в Латвії проживає велика частина людей з міст, у яких традиційно велика кількість носіїв російської мови. З цього ми можемо зробити висновок, що значна частина місцевих українців може більшою мірою перебувати під впливом російської громади та пропаганди.

Якщо говорити про опанування латиської мови, то тут 58 осіб зазначили, що володіють нею (31,6 % – не дуже добре, 10,5 % – вільно). 57 осіб зазначили, що нині вивчають цю мову. 24 особи зазначили, що мову не знають і не вивчають.

Питання щодо самоідентифікації у цій країні також надзвичайно важливе. Причиною цього є те, що значний час російська громада у Латвії була чисельнішою, і місцеві українці, прибуваючи сюди, приєднувались до неї. Це може слугувати певним розмиттям етнічної свідомості. Отже, у цьому питанні, більшість (94 особи) зазначила, що визнає себе носієм українського етносу, проте 15 опитаних зазначили, що є носіями російсько-українського етносу.

Отже, попри те, що серед респондентів є люди, які вважають себе носіями російсько-українського етносу, переважна більшість самоідентифікує себе з українським етносом або ж українсько-латвійським. Цікаво, що ніхто з респондентів не зазначив суто латвійський чи російський етнос.

Варто зазначити, що можливо певною мірою українці і не хочуть інтегруватись до місцевого суспільства. На таку думку наштовхує відповідь під час опитування: 48,7 % респондентів заявили, що не мають латвійського громадянства і не хочуть його отримати.

Ті респонденти, які мають громадянство, у розгорнутій відповіді зазначили, що особливих труднощів з отриманням громадянства не виникало. Але кілька респондентів все ж таки визнали, що екзамени з латиської мови є не дуже простими, інші відмітили як складність – чергу на отримання громадянства.

Якщо говорити про українські організації, які діють на території Латвії, то 63,9 % опитаних зазначили, що не знають організацій, що діють у країні. Проте у розкритому питанні серед респондентів, які все ж таки такі

організації вони знають (36,1 %) – була зазначена велика кількість організацій, серед яких: латвійське відділення організації "Пласт", Центр культури "Латвія – Україна", Конгрес українців Латвії, Товариство підтримки України, Парафія УГКЦ у Ризі, Ризька українська школа. Більшість респондентів зазначили, що вони не входять до жодних організацій, лише 2 респонденти вказали, що одночасно входять до організації "Пласт Латвія" та Центр культури "Латвія – Україна". Але це незначний показник, оскільки все ж таки більшість місцевих українців до громади не входить та не відвідує жодних заходів. Та, безперечно, причиною цього може стати брак інформації.

З опитування зрозуміло, що все ж таки певний відсоток відвідує час від часу заходи громади. І позитивний момент є в тому, що ніхто з опитаних не зазначив, що відвідує заходи російських організацій. Важливо зауважити, що абсолютна більшість респондентів, як і в Литві, у Латвії також хотіла б відвідувати заходи українських організацій і вважає, що їх проводиться недостатньо. А на ті, що є, зазвичай ходять одні й ті ж самі люди, що, у свою чергу, не дозволяє розширювати соціальне коло.

Отже, у ході анкетування, ми бачимо, що українці Латвії тяжіють до комунікації зі своїми співгромадянами й залюбки відвідували б заходи українських організацій. Також більшість шукає інформацію про ці заходи в інтернеті, що свідчить про те, що українським організаціям слід бути максимально активними в соціальних мережах для залучення більшої кількості нових членів. Респонденти зазначали, що згідно з наявною інформацією – заходів громади достатньо, проте переважно вони відбуваються в Ризі, а в маленьких містах такого не вистачає.

121 респондент зазначив, що, проживаючи в Латвії, родина підтримує українські традиції. Загалом це підтверджується також тим фактом, що святкування українських свят є одним з основних напрямків роботи громади й ці заходи є найпопулярнішими. Так, постійно відзначають Різдво, Великдень, обжинки та інші традиційні свята.

Українську церкву в Латвії відвідують 33 респонденти, 21 – відвідують іншу церкву, 85 – зазначали, що взагалі не відвідують церкву. Водночас у Ризі вже довгий час діє парафія Української греко-католицької церкви при каплиці церкви Скорботної Богородиці. Можливо, ситуація змінилась би, якщо у цій країні було б відкрито парафію Православної церкви України, оскільки за її відсутності частина місцевих православних українців може відвідувати церкви російського патріархату, а разом з тим – зазнавати впливу російської пропаганди.

Питання українського шкільництва в Латвії є цікавим для дослідження. Варто пригадати, що в Ризі ще з 1989 р. діє українська школа, яка неодноразово визнавалась однією з найкращих у країні, але лише 26 опитаних зазначили, що їхні діти її відвідували (48 респондентів вказали, що не мають дітей). Але 60 осіб зазначили, що їх діти самостійно вивчають українську мову, російську вивчають діти 7 респондентів.

Освіту у вищих навчальних закладах Латвії отримало лише 12 респондентів, ще 5 планують її отримати у цій країні, така ж кількість отримала у якійсь іншій країні, 117 – здобуло освіту в Україні.

Абсолютна більшість опитаних пов'язує своє майбутнє з Латвією: 110 респондентів зазначили, що через 5 років бачать себе у цій країні. Також можна припустити, що місцеві українці розглядають країну для подальшої міграції в інші країни Європи чи Америки. Однак значний відсоток опитаних зазначає, що за стабільної політичної та економічної ситуації повернувся б до Ук-

раїни. Загалом цей факт може свідчити про те, що українці змушені шукати кращої долі за кордоном і навіть попри переваги життя в європейській країні готові повернутись на Батьківщину.

Отже, можна зазначити, що українці Латвії досить позитивно налаштовані до роботи української громади чи Посольства, однак заходів та подій у країні проводиться недостатньо. Загалом досить часто в засобах масової інформації наголошується, що українська громада у цій країні є проросійською, особливо у світлі останніх подій, а саме виключення "Об'єднання українських товариств Латвії" з лав Світового Конгресу Українців (13 березня 2021 р.). Але згідно з проведеним опитуванням, проросійські позиції серед українців Латвії не є настільки популярними. Місцеві українці тяжіють до української мови й культури, хочуть відвідувати українські заходи та при нагоді повернулись би на Батьківщину. Проте і в цій країні вони намагаються адаптуватись, вивчають мову, хочуть навчатись та ставати громадянами Латвії. Отже, у разі активнішої роботи громад та залученні більшої кількості місцевих українців можливої швидкий розвиток громади.

Щодо українців, які проживають у Литві, то також не всі з опитаних відповіли на розгорнуте питання про те, чому вони переїхали до Литви, але з тих, хто відповів, більшість зазначили роботу або шлюб. Цей факт підтверджує й те, що 41,7 % наших респондентів перебувають у стосунках з етнічними литовцями, 38,9 % – у стосунках з українцями, 13,9 % респондентів не перебувають нині у стосунках.

Під час опитування 75 % респондентів відзначили, що їхня рідна мова – українська, 25 % обрали рідною мовою російську. Ніхто з респондентів не обрав литовську. Отже, можемо сказати, що в цій країні переважна більшість вихідців з України є україномовними, а меншість місцевих українців, вірогідно, готові інтегруватись до російської діаспори, яка діє в цій країні.

Цікавою є відповідь респондентів щодо опанування литовської мови. 68 осіб, що становить 50 % від кількості опитаних, зазначили, що не знають литовську мову, але вчать, а 56 осіб вказали, що знають литовську мову (30 осіб – не дуже добре знають, 26 осіб – вільно володіють).

Під час опитування 50 % респондентів відповіли, що вважають себе носіями традицій і культури саме українського етносу. 25 % опитаних вважають себе носіями українсько-литовського етносу, 8,3 % визначають себе носієм російсько-українського етносу, 8,5 % – російсько-литовського і лише 2,8 % – литовського етносу.

Цікаво, що ніхто з опитаних не самоідентифікує себе суто з російським етносом. Отже, якщо говорити саме про українців Литви, то можемо зробити висновок, що в цій країні немає надзвичайно сильного впливу російської громади, а той, що є, не спричиняє асиміляції місцевих українців у російську спільноту. Проте ми бачимо, що досить великий відсоток людей вже асоціює себе не лише з українським етносом, але й з литовським. Зрозуміло, що носіями українсько-литовського етносу вважають себе люди, які перебувають у міжнаціональному шлюбі з громадянами Литви. Тобто явище, яке відзначив В. Чернишук ще 15 років тому, лише підтверджується та вкорінюється. Отже, загалом, можливість легко отримати громадянство Литви негативно відображається на ідентифікації місцевих українців зі своїм етносом.

Важливо зазначити, що в Литві більшість українців не мали проблем з адаптацією чи у проживанні поруч із титульним етносом (109 осіб). І лише 27 осіб вказали,

що певні проблеми все ж таки відчували. Серед тих, хто відповів на розгорнуте питання, – більшість написали, що серед проблем була дискримінація за етнічною ознакою та конфлікти з місцевими росіянами.

Варто зауважити, що 83,3 % від опитаних бачать через 5 років себе в Литві. Тобто із цього можемо зробити висновок, що українці у більшості не розглядають Литву як майданчик для подальшої еміграції в інші країни, зокрема США чи Канаду. Вони планують залишатись у Литві, що може свідчити про їхнє можливе бажання до інтеграції з місцевим етносом. Хоча з усіх опитаних лише 38,9 % зазначили, що хочуть отримати громадянство Литви в майбутньому, 47,2 % відповіли, що не хочуть отримувати литовське громадянство.

Важливим для дослідження було питання релігійної належності. Загалом, згідно з інформацією, опублікованою на сайті Посольства України в Литовській Республіці, у цій країні діє дві українські церкви – Українська греко-католицька церква Пресвятої Трійці у Вільнюсі (Чин святого Василя Великого) та Релігійна громада Української православної церкви Київського патріархату "Усіх святих землі української у Литві", яка, згідно з інформацією в інтернеті, перебуває на етапі будівництва. Але серед людей, які взяли участь в опитуванні, лише 1 респондент відповів, що ходить до української церкви. Із цього можемо зробити висновок, що українська церква не є особливо популярною серед місцевих українців і це питання для них не є особливо принциповим.

Що стосується питання товариств та об'єднань, то на сучасному етапі в Литві діє 12 українських громадських організацій. Але аж 63,9 % опитаних відповіли, що не знають українських організацій, які діють на території Литви, а 75 % опитаних зазначили, що взагалі не контактують з громадою (ні україномовною, ні російськомовною). Отже, для більшості українців Литви не є важливим долучення до громади та контакт з нею. У розгорнутому питанні респонденти зазначили, що українська громада, на їхню думку, влаштовує дуже мало заходів, а ті, що є, – не цікаві та не актуальні, оскільки мають стереотипний характер, а людям цікаво інше. Тому досить логічно, що 63,9 % опитаних взагалі не відвідують заходи українських організацій, 33,3 % відвідують, але рідко, і лише 2,8 % регулярно відвідують. Загалом 83,3 % респондентів зазначили, що хотіли б брати участь у заходах української громади в майбутньому, і лише 16,7 % відповіли, що їм це не цікаво.

Отже, можемо зробити висновок, що українці Литви мають потребу в залученні до життя громади. Можливо, це визначається тим, що значно легше адаптуватись до нових обставин, маючи поруч знайомих людей. Важливо зазначити, що на сучасному етапі особливо актуальною є активність у соціальних мережах, оскільки більшість з опитаних вказали, що дізнаються про заходи громади саме з "Фейсбуку" (англ. "Facebook"). Можливо, саме тому в більшості дієвих українських організацій і товариств на сьогодні вже не функціонують їхні сайти, на які ще 3–5 років тому вони посилались. Але попри це, якщо переглядати стрічки спеціальних груп, які присвячені місцевим українцям, то більшість ставить питання, які стосуються оформлення документів та перетину кордону, а не справ освіти чи культури.

Досить цікавим, на нашу думку, було те, що абсолютно всі респонденти, які мають дітей, відповіли, що ті не відвідують україномовні школи чи гуртки. Хоча, за даними Посольства України в Литовській Республіці, у країні діє дві недільні українські школи – школа "Барвінок", яка працює при Каунаському українському това-

ристві, та українська недільна школа в місті Клайпеда, яка діє при Українському культурно-просвітницькому центрі "Родина". Також при Вісагінському центрі культури є український гурток, де, крім мови, можна вивчати українську літературу та історію.

Отже, відповідно до результатів опитування, українські школи та гуртки в Литві не є особливо популярними. Однією з основних причин є те, що більшість українців Литви проживає у столиці – Вільнюсі, де немає змоги реалізувати подібні прагнення до навчання українською мовою. Наступна причина в тому, що деякі батьки бажають швидше адаптувати дітей до нової країни та прискорити можливу асиміляцію з титульним етносом. Так, відвідуючи звичайну школу, діти швидше вивчать мову й звикнуть до традицій нової країни. Проте причинами цього можуть бути й інші – недостатня реклама українських закладів, незручна локація чи час занять.

Лише 9 респондентів зазначили, що відвідували вищі навчальні заклади Литви, 5 респондентів не мають вищої освіти, але планують отримати її у Литві, 98 – здобули освіту в Україні, 12 – навчались в іншій країні, і така ж кількість тих, хто зазначив, що не має вищої освіти і не планує її отримувати.

На нашу думку, досить цікаво, що за стабільних економічних та політичних умов в Україні, 55,6 % відповіли, що залишились би в Литві, 38,9 % повернулись би до України, 5,6 % поїхали б в іншу країну. Це означає, що досить великий відсоток українців розглядає цю країну своєю майбутньою домівкою та планує тут укорінитись.

До проведеного опитування було залучено 251 особу з-поміж української спільноти Естонії. Попри те, що не всі опитані відповіли на розгорнуте питання з приводу причин їхнього переїзду до Естонії, все ж можна простежити тенденцію, згідно з якою більшість обґрунтовує свій переїзд роботою, шлюбом або ж навчанням у цій країні.

39 респондентів зазначили, що перебувають у стосунках з естонцями, а 137 – у стосунках з етнічними українцями, 34 особи не перебувають у стосунках, 41 респондент вказав свій сімейний стан як "інше".

Жоден респондент під час опитування не зазначив своєю рідною мовою естонську. Українську мову як рідну визначили 188 осіб, а російську – 63 особи. Отже, загалом переважають саме україномовні українці. Цікаво, що тут також жоден респондент не зазначив рідною мовою естонську, попри те, що саме в цій країні ми мали найбільшу кількість залучених респондентів серед тих, хто народився в цій країні.

Необхідно акцентувати на тому, що серед опитаних 24 респонденти зазначили, що добре знають естонську мову, а 74 знають, але визначають свій рівень як посередній. 120 респондентів нині перебувають у процесі навчання, 32 респонденти не вчать мову. Отже, можна сказати, що переважна кількість опитаних зацікавлена в адаптації та вивченні мови, намагається її опанувати.

Якщо говорити про самоідентифікацію місцевих українців, то абсолютна більшість зазначила, що етнічно вважає себе українцями (164 респонденти). 37 респондентів ідентифікують себе носіями українсько-естонського етносу, а 46 – російсько-українського етносу. 2 респонденти визначили себе носієм російсько-естонського етносу і така ж кількість респондентів обрала варіант "інше".

Отже, у цій країні переважна більшість опитаних вважає себе саме українцями. Однак, якщо порівнювати з раніше дослідженими країнами Балтії, то слід зазначити, що в Естонії найбільший відсоток вважає себе носієм російсько-українського етносу. Але одночасно,

якщо порівнювати з Латвією та Литвою, саме в Естонії найменший відсоток тих, хто вважає себе також і носієм українського та місцевого етносу (українсько-естонського). Також ніхто з опитаних не відзначив себе носієм суто естонського етносу, попри те, що серед респондентів 10 осіб народились у цій країні.

Загалом більшість респондентів не мала проблем з адаптацією. Лише 53 особи зазначили, що складнощі все ж таки були, зокрема: самотність, відсутність друзів, непривітливості ставлення місцевих та труднощі в опануванні мови. Також неодноразово зазначалось і про конфлікти з місцевою російською громадою та російськомовними естонцями. В Естонії у відсотковому співвідношенні простежується подібна ситуація до Литви: українці тут намагаються швидко інтегруватись у місцеве суспільство.

74 % респондентів мають вищу освіту, отриману в Україні, а 17,6 % опитаних здобули вищу освіту вже в Естонії (44 особи), 2,3 % – навчались в іншій країні, і лише 13 осіб не мають вищої освіти й не планують її отримувати.

Більшість опитаних пов'язує своє майбутнє з Естонією у наступні п'ять років. І лише 40 осіб зазначили, що планують далі їхати в іншу країну.

Також цікаво, що опоненти майже порівну розділились, відповідаючи на питання щодо повернення в Україну. 114 осіб зазначили, що повернуться на Батьківщину за стабільних економічних та політичних умов, а 118 осіб все ж залишились би в Естонії. Лише 19 осіб серед опитаних відповіли, що не повернулись би до України, але й не залишились би в Естонії, а шукали б кращої долі в якійсь іншій країні.

Водночас, крім 15 вже громадян Естонії, лише 130 опитаних хотіли б отримати громадянство в майбутньому, а 105 зазначили, що громадянства Естонії не мають і не хочуть його отримувати.

Якщо говорити про церкву, то хоч в Естонії релігійна свідомість досить висока, проте незначна кількість респондентів зазначили, що ходять до української церкви – 14,5 % (36 осіб). На сьогодні в Естонії діє не тільки українська греко-католицька церква, але й приход Православної церкви України.

Цікавим є й питання українських організацій в Естонії. Попри надзвичайно плідну роботу громади в цій країні – майже половина респондентів зазначила, що не знає українських організацій в Естонії.

Більшість опитаних відзначили такі українські громади в цій державі: Союз українок Естонії, Українське земляцтво в Естонії, Конгрес українців в Естонії, Центр української культури м. Таллінна, Українське земляцтво Сілламая "Водограй", українська громада м. Маарду "Стожари", Українське земляцтво м. Нарви, Українське земляцтво "Барвінок" м. Раквере, Українське товариство "Смерічка" м. Ойзу, Українське товариство м. Пилва, Українське просвітне товариство м. Тарту "Промінь", українські парасолькові організації "Конгрес українців в Естонії" та "Асоціація українських організацій в Естонії", Українське товариство м. Кохтла-Ярве "Два кольори", Український музей м. Кохтла-Ярве.

Однак 62 % опитаних зазначили, що не відвідують заходи громади. Причинами цього респонденти відзначають недостачу інформації, а також те, що більшість подій розраховані на старше покоління і молоді подібні заходи здебільшого не цікаві. Проте 71 % опитаних хотіли б відвідувати акції, організовані українською спільнотою, і лише 21 % зазначили, що їм це не цікаво.

Більшість місцевих українців зазначили, що їхні діти вивчають вдома українську мову, однак українську школу відвідували діти лише 19 респондентів (враховуючи, що 48,9 % опитаних зазначили, що не мають дітей).

Загалом в Естонії діє найбільша кількість українських громад та організацій серед балтійських країн. Навіть більше, у цій країні вони надзвичайно активні та продуктивні: влаштовують заходи, концерти, поетичні вечори тощо. Однак значна кількість місцевих українців не долучена до цих акцій. Причиною цього може слугувати та програма, яку вони пропонують, оскільки більшість заходів, як уже зазначалося, не розрахована на молодь, а орієнтована на старше покоління або дітлахів. Також слід вказати, що більшість опитаних зазначили, що про майбутні заходи дізнаються саме з соціальних мереж.

Ситуація в Естонії неоднозначна. Оскільки в цій країні відповіді надала найбільша кількість респондентів, то для дослідження отримано ширші дані. Однак саме в цій країні, порівнюючи з попередніми, найбільша кількість дієвих українських організацій. У Естонії вони діють реально, а не номінально. Проте їхні заходи відвідує меншість серед місцевих українців. Можлива причина цього може бути й у тому, що значна кількість людей хоче залишитись у цій країні та інтегруватись в локальне суспільство. Водночас саме в Естонії серед опитаних можна побачити, що надзвичайно велику групу молодого покоління (18–29 років) місцеві українські організації не охоплюють.

Дискусія і висновки

Отже, згідно з результатами, отриманими у процесі опитування, можемо констатувати, що ситуація в Латвії, Естонії та Литві суттєво відрізняється. По-перше, чітко помітно, що українці в Естонії є найбільш активними. Вони в короткий термін пройшли опитування і, як свідчать результати, саме в цій країні ми отримали найбільшу кількість респондентів. Спираючись на результати анкетування в цій країні, є незаперечним, що українські громадські організації в Естонії значно ініціативніші, ніж в інших країнах регіону. Така активність пояснюється тим, що все більше новоприбулих українців долучаються до їхніх проектів. Зокрема, саме в цій країні більшість респондентів знає, які саме українські організації діють у країні та відзначили, що досить регулярно бувають на їхніх заходах. Також чималий відсоток відвідує українські церкви у країні, які також служать осередками громади.

Така обізнаність приємно дивує, особливо якщо порівнювати з Латвією, де більшість людей не знає взагалі, які товариства чи об'єднання діють у країні або називають 1–3 організації. Така ситуація простежується й у Литві. Важливо зазначити, що абсолютна більшість опитаних вказує, що хотіла б долучатись до заходів української громади у країнах проживання та вважає, що нині їх недостатньо. Отже, відповіді значної кількості респондентів про те, що вони хотіли б відвідувати заходи українських товариств та організацій, свідчать, що наші співвітчизники, які за тих чи інших причин обрали для свого подальшого життя країни Балтії, хотіли б зберегти свою українську самоідентичність та плекати культуру своєї країни.

Загалом опитування дало дуже важливу інформацію, щоб зрозуміти, наскільки пересічні українці з країн Балтії знають про українські об'єднання в цих країнах, їхню діяльність та значення. Якщо досліджувати основне джерело, яке ми маємо, – Звіти та Протоколи громад цих країн, ми бачимо велику кількість заходів, які вони проводять, що, безперечно, є важливим для гро-

мадського та культуротворчого життя українців у цих країнах, але насправді значна частина діаспорян про них просто не знають.

У питанні самоідентифікації більшість респондентів у всіх трьох країнах зазначили, що визначають себе саме українцями. І незначна кількість опитаних визначає себе українсько-литовським / -латвійським / -естонським етносом.

Якщо говорити про вік українців у балтійських країнах, то можна виявити багато спільного між Литвою та Латвією. В обох країнах близько половини респондентів зазначили свій вік між 30–39 роками. Людей віком від 18 до 29 років у Литві 11,1 %, а у Латвії – 20,5 %. У той самий час в Естонії ситуація відрізняється, тут серед респондентів приблизно однакова кількість людей віком 30–30 років (36,9 %) та віком 18–29 років (35,4 %). Велика кількість респондентів приїхала до Естонії саме на навчання, ця тенденція в Литві та Латвії значно менша.

Також досить цікаво, що серед респондентів у Латвії абсолютна більшість (73,5 %) зазначила, що в разі сприятливої економічної та політичної ситуації в Україні повернулись би на Батьківщину. У Литві настрої інші, тут до України повернулось би меншість – 38,9 %. Якщо говорити про Естонію, то тут менше половини опитаних повернулись би до України. Певним чином на це впливає легкість в адаптації та інтеграції до місцевого суспільства, а також легкість в отриманні документів на проживання й громадянства.

Водночас значна кількість респондентів у всіх трьох країнах зазначили, що і через п'ять років бачать

себе та свої родини в цих країнах. Тобто ми можемо зрозуміти, що місцеві українці визначились зі своєю країною для життя і не розглядають балтійські країни як тимчасовий "притулок".

Враховуючи те, що саме опитування відбулось до повномасштабного вторгнення Росії на територію України, отримані дані можуть відрізнитись, але важливі для подальшої наукової роботи, адже слугуватимуть джерелом для порівняння під час наступних опитувань та досліджень.

Список використаних джерел

Мирунюк О. Ю. (2023). *Громадська та культуротворча діяльність української діаспори в країнах Балтії (кін. XX – поч. XXI ст.)*. [Неопубл. дис. д-ра філос.]. Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Мирунюк О.Ю. (2023, травень, 25). *Характеристика сучасного стану української діаспори Латвії за результатами польового дослідження*. Міжнародна науково-практична конференція: Українські вимушені мігранти: інтеграція, ідентичність, повернення. Львів. <https://miok.lviv.ua/?p=22856>.

References

Myroniuk O. (2023). *Civil and cultural activities of the Ukrainian diaspora in the Baltic countries (late 20th – early 21st century)*. [Unpublished doctoral dissertation]. Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Myroniuk O. (2023, May, 25). *Characteristics of the current state of the Ukrainian diaspora in Latvia based on the results of a field study*. International Scientific and Practical Conference: Ukrainian forced migrants: integration, identity, return. Lviv. <https://miok.lviv.ua/?p=22856>.

Отримано редакцією журналу / Received: 10.01.23

Прорецензовано / Revised: 22.05.23

Схвалено до друку / Accepted: 11.09.23

Olena MYRONIUK, Assist.

ORCID ID: 0000-0003-3854-6642

e-mail: olena.myroniuk@knu.ua

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CHARACTERISTICS OF THE CURRENT STATE OF THE UKRAINIAN DIASPORA IN THE BALTIC COUNTRIES ACCORDING TO THE RESULTS OF FIELD RESEARCH

Background. *Ukrainian communities are extremely active abroad, and the Baltic countries are no exception. Comparing Ukrainian communities in these geographically close countries, it should be noted that they have many differences in their development. Every year, the number of Ukrainians in these countries increases, especially after the Revolution of Dignity and the beginning of ATO in Eastern Ukraine. It is worth noting that Ukrainian communities in these countries have similar historical prerequisites for their creation. Formed at the beginning of the 20th century, Ukrainian communities were just beginning their active activities, which were almost stopped by the Soviet regime. Public associations of national minorities did not operate during this period due to state policy. But despite this, the number of ethnic Ukrainians here was constantly increasing. The source base for further research was formed on the basis of a survey of Ukrainians living in Latvia, Lithuania and Estonia. Currently, there is no single thorough work that would investigate and compare the life of the Ukrainian community in the Baltic states in the modern period.*

Methods. *The research used observational methods that allow the most complete interpretation of the obtained results. In the form of a highly specialized observation, the process of activity of the Ukrainian community in the Baltic countries as an object of research is considered. The included observation consisted of the author's direct presence in the Baltic countries, attending community events and their centers, as well as during private conversations and interviews with community members.*

Results. *At the same time, a significant number of respondents in all three countries noted that they see themselves and their families in these countries even after 5 years. That is, we can understand that local Ukrainians have decided on their country for life and do not consider the Baltic countries as a temporary "refuge".*

Given that the survey itself took place before the full-scale invasion of Russia into the territory of Ukraine, the data obtained may differ, but they are important for further scientific work, as they will serve as a source for comparison in subsequent surveys and studies.

Conclusions. *Therefore, it is the systematization and analysis of information about the activities of the Ukrainian community in Latvia, Lithuania and Estonia that are extremely relevant, and the research conducted by the author is of an extremely important nature. After all, the Ukrainian community abroad is an important driving force for Ukrainian culture and the popularization of our traditions.*

Keywords: *public organization, diaspora, Ukrainians, Ukrainian community, culture, survey, Ukraine, Lithuania, Latvia, Estonia, Baltic countries.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.